

Система індикаторів економічного зростання

Стаття присвячена дослідженню індикаторів економічного розвитку, можливостям їх включення в прогнозні розрахунки за макроекономічною моделлю. Розглянуто зміст та протиріччя економічного зростання, його типи та фактори формування. Обґрунтовано перелік макроекономічних індикаторів з метою їх моделювання виходячи з узагальнення зарубіжного та вітчизняного досвіду прогнозування. Запропонована система показників забезпечує основу для створення макроекономічної моделі, охоплює всі стадії економічного обороту, придатна з точки зору наявних статистичних даних та дає змогу формалізувати та оцінити макроекономічну політику для формування можливих перспективних варіантів (умов) розвитку економіки.

Ключові слова: індикатори економічного розвитку, макроекономічна модель.

Статья посвящена исследованию индикаторов экономического развития, возможностям их включения в прогнозные расчеты по макроэкономической модели. Рассмотрены содержание и противоречия экономического роста, его типы и факторы формирования. Обоснован перечень макроэкономических индикаторов с целью их моделирования на основании обобщения зарубежного и отечественного опыта прогнозирования. Предлагаемая система показателей обеспечивает основу для создания макроэкономической модели, охватывающей все стадии экономического оборота, пригодна с точки зрения имеющихся статистических данных и позволяет формализовать и оценить макроэкономическую политику для формирования возможных перспективных вариантов (условий) развития экономики.

Ключевые слова: индикаторы экономического развития, макроэкономическая модель.

The article investigates the indicators of economic development opportunities for their inclusion in the forward-looking macroeconomic model calculations. Examined the content and the contradictions of economic growth, its types and factors of formation. Substantiated list of macroeconomic indicators for the purpose of modeling, based on a generalization of foreign and domestic experience in forecasting. The proposed system of indicators provides the basis for the creation of a macroeconomic model, covering all stages of economic output, is suitable in terms of available statistics and allows to formalize and evaluate macroeconomic policy, for the formation of possible future conditions for economic development.

Ефективність макроекономічного прогнозування як одного з інструментів державного регулювання визначається передусім розрахунками прогнозного ха-

рактеру, які дозволяють оцінити перспективу розвитку економіки, а також обґрунтовувати та коригувати теоретичні уявлення про об'єкти, генерувати та перевіряти окремі гіпотези, поглиблювати всебічний аналіз наслідків від впровадження економічної політики. При цьому результативність прогнозування, його точність та достовірність залежить від правильно встановлених індикаторів. Вони мають бути чітко визначені, з можливістю формалізації для побудови макроекономічних моделей та встановлення зв'язків між показниками [1].

Постановка проблеми. Якісний прогноз, що надає інформацію про майбутнє, може відіграти ключову роль у процесі прийняття макроекономічних рішень в економічній політиці держави. Такого роду прогноз дозволяє, у свою чергу, впливати на майбутнє і тим самим формувати його. Необхідність проведення факторного аналізу процесів, що відбуваються, дати їм ретроспективний аналіз і спробувати побудувати макроекономічний прогноз вимагають формування відповідних індикаторів і кількісних показників.

Таким чином, проблеми встановлення адекватних макроекономічних індикаторів, які закладаються в прогноз та визначають подальшу його «ефективність», набувають величезного значення в розумінні їх визначення, формування системи показників та побудови макроекономічних моделей.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Розробкою прогнозів соціально-економічного розвитку в наш час займаються колективи багатьох науково-дослідних інститутів та консалтингових установ. Зокрема, побудовою комплексних моделей економічного розвитку займаються вчені Інституту кібернетики ім. В.М. Глушкова, Інституту економічного прогнозування НАНУ, Науково-дослідного економічного інституту Міністерства економіки (НДЕІ), Міжнародного центру перспективних досліджень, Інституту економічних досліджень та політичних консультацій та фахівці Міністерства економіки. Проте поряд з існуванням різноманітних моделей та показників, що їх формують, існує проблема встановлення індикаторів, адекватних сучасному стану економічної ситуації, наявній вітчизняній статистичній базі, та їх застосування при макропрогнозуванні.

Мета статті полягає у визначенні індикаторів економічного зростання, що використовуються при прогнозуванні соціально-економічного розвитку.

Виклад основного матеріалу. Моделювання макроекономічних процесів потребує всебічного аналізу та механізмів економічного зростання останніх років в Україні. Необхідним є виявлення найважливіших взаємозв'язків та особливостей економічного розвитку, критично важливих для створення моделі.

МАКРОЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ

Поняття «економічне зростання» досить докладно проаналізовано в науковій літературі [2–4]. Розглядаючи різні підходи до терміну «економічне зростання», необхідно виділити такі.

Підхід з точки зору абсолютних кількісних економічних показників, що виражається, зокрема, у зміні:

- показника ВВП (іноді ВНП);
- показника національного доходу;
- показника національного багатства;
- показників платіжного балансу держави, співвідношення його вимог і зобов'язань (величини «чистих активів» держави), величини золотовалютних резервів.

Підхід з точки зору відносних кількісних економічних показників, що виражається у зміні:

- величини ВВП, що припадає на душу населення;
- середньодушового наявного доходу населення;
- величини споживання, заощаджень, інвестицій на душу населення.

Підхід з точки зору якісних показників, виражений, зокрема, у зміні:

- освітнього рівня населення (частки людей з вищою і середньою освітою і т.п.). Неоднозначність оцінки даного показника пов'язана зі змінами у рівні підготовки кадрів, в різній якості освіти;
- рівня здоров'я населення (показників смертності, народжуваності і т.п.);
- галузевої структури економіки, частки сільського господарства, сировинних і видобувних галузей промисловості, високотехнологічних галузей. Щоправда, виникає проблема, наскільки «високотехнологічна» та чи інша галузь (в умовах сучасної НТР деякі галузі з'являються і зникають менш ніж за десятиліття);

– рівня інфраструктури в суспільстві, ступеня соціальної і політичної стабільності, стану навколишнього середовища, мірі зрілості ринкових інститутів, тобто всього того, що в розширеному трактуванні може бути розглянуто як «інституціональні чинники». В якійсь мірі зміна даних параметрів є зміною параметрів такої категорії, як «загальний добробут».

Постає проблема визначення поняття «економічне зростання» в рамках даного дослідження. З одного боку, зміна якісних показників піддається впливу зовнішніх факторів (зокрема, досягнень НТП, міграції населення, робочої сили, матеріальних і грошових ресурсів). З іншого боку, зміна абсолютних кількісних показників досить сильно залежить від екстенсивних чинників, зокрема від припливу іноземних інвестицій, світової кон'юнктури, зміни величини зайнятого населення та ін. Отже, необхідний підхід до вимірювання темпів економічного зростання з точки зору відносних кількісних показників.

Виходячи з вищевикладеного визначимо для макrorівня поняття «економічне зростання» як збільшення порівняно з попереднім періодом величини валового внутрішнього продукту, що припадає на душу населення. Під «попереднім періодом» будемо надалі розуміти (якщо не сказано інше в певному контексті) календарний рік.

У свою чергу, поняття «валовий внутрішній продукт» також не є однозначним. Так, зокрема, існує підхід в американській літературі, що відрізняється від стандартів, прийнятих ООН в 1993 році, і використовується в сучасних роботах. Показник ВНП можна представити як суму кінцевого споживання домашніх господарств і державного управління, інвестицій і чистого експорту (включаючи сальдо факторних доходів з-за кордону), а ВВП – як суму тих же компонентів за умови, що чистий експорт розрахований без урахування сальдо факторних доходів. Таке трактування відрізняється від системи національних рахунків (СНР) ООН перш за все тим, що згідно з міжнародними стандартами чистий експорт – це завжди чистий експорт товарів і нефакторних послуг. Додаючи факторні доходи, що надходять з-за кордону, до ВВП, американські статистики інтерпретують це як вимір послуг, вироблених резидентами даної країни за кордоном. Тому ВНП може розглядатися як показник товарів і послуг, вироблених резидентами даної країни. У СНР ООН проводиться чітке розмежування факторних та нефакторних послуг, і в розрахунок ВВП і ВНП включають тільки виробництво нефакторних послуг [5]. У той же час факторні доходи, які надійшли з-за кордону, розглядаються як платежі за «послуги» чинників виробництва, надані резидентами даної країни для виробництва ВВП в інших країнах.

Для уникнення методологічних розбіжностей визначимо показник ВВП як суму кінцевих продуктів, товарів і послуг, вироблених резидентами даної країни.

Таким чином, збільшення розміру реального ВВП, що припадає на душу населення, є кількісним показником, що характеризує темпи економічного зростання. При цьому закономірне запитання, чи є цей показник всеохоплюючим та достатнім для пояснення мети, до якої прагне економіка даної країни. Очевидно, що проста зміна показників фізичного виробництва, без врахування структури, спрямованості на задоволення потреб населення і на збереження та відтворення невідновлюваних ресурсів, не є в сучасних умовах відсутності можливостей для екстенсивного зростання досить чітким орієнтиром для цілей суспільства.

Економічне зростання розглядається з різних точок зору. Можна виділити кілька типів. Перший підхід передбачає виділення типів економічного зростання з точки зору потреб і можливостей суспільства. Багато в чому це обумовлюється темпами зростання населення. При такому підході виділяються природний, гарантований і фактичний типи економічного зростання [6].

Другий підхід – типи економічного зростання з точки зору використання факторів виробництва, факторний підхід. Виділяють інтенсивний і екстенсивний типи економічного зростання. Іноді їх називають кількісний і якісний тип економічного зростання. У складі останнього часто виділяється інноваційне економічне зростання. Третій підхід – з точки зору продуктивних сил, техніки і технології виробництва – доіндустріальний, індустріальний і постіндустріальний типи економічного

го зростання. Четвертий підхід – з точки зору впливу світового господарства на національне розрізняють імпортозамінний і експортно-орієнтований типи економічного зростання.

Як зазначалося раніше, економічне зростання є найважливішою метою будь-якої соціально-економічної системи. Економічне зростання дозволяє прогнозувати перспективи розвитку суспільства, створює умови для вирішення проблеми обмеженості ресурсів. Зростаюча економіка здатна задовольняти нові потреби суспільства і вирішувати соціально-економічні проблеми. Одночасно економічне зростання дозволяє здійснювати нові програми з боротьби із забрудненням навколишнього середовища без скорочення виробництва суспільних благ. Однак, на нашу думку, окрім вигод економічне зростання веде до серйозних недоліків для окремої людини і суспільства в цілому. До негативних наслідків економічного зростання можна віднести: забруднення навколишнього середовища, сміття, шуми і т.п. Крім того, професійні навички швидко застарівають, і само по собі економічне зростання не вирішує соціально-економічні проблеми.

Серед економістів немає єдиної думки щодо ролі держави у забезпеченні економічного зростання.

Кейнсіанці (Дж. Кейнс, У. Філіпс, Б. Бернанке, Дж. Тобін та Г. Менк'ю) розглядають економічне зростання переважно з погляду факторів попиту. При цьому низькі темпи зростання пояснюються недостатнім рівнем сукупних витрат, які не забезпечують необхідного приросту ВВП. Тому вони пропонують як стимулювання капіталовкладень використовувати низькі ставки відсотку (політику «дешевих грошей»). За необхідності можна скористатися також фіскальними методами. Останні обмежать урядові витрати і споживання з тим, щоб високий рівень капіталовкладень не призводив до інфляції [7].

Прихильники «економіки пропозиції» (А. Лафер та Р. Мандел) віддають перевагу факторам, що підвищують виробничий потенціал економічної системи. Зокрема, вони закликають до зниження податків, які є засобом, що стимулює заощадження і капіталовкладення. Наприклад, зниження або скасування податку на дохід від відсотків призведе до збільшення віддачі від заощаджень. По відношенню до капіталовкладень ці економісти звичайно пропонують зменшити чи скасувати податок на прибуток корпорацій, надати значні податкові пільги на інвестиції [8].

До методів, що стимулює економічне зростання, можна також віднести державні витрати на фундаментальні дослідження і розробки, на освіту, оскільки вони сприяють підвищенню якості робочої сили та зростанню продуктивності праці.

Як основні показники виміру економічного зростання використовуються:

– коефіцієнт зростання – відношення показника досліджуваного періоду до показника базового періоду. Обчислюється за формулою:

$$X = Y_1 / Y_0,$$

де Y_1, Y_0 – показники відповідно в попередньому і базовому періодах;

– темп зростання – коефіцієнт зростання, помножений на 100%;

– темп приросту, що дорівнює різниці: темп зростання – 100%.

Основою економічного зростання є внутрішні закономірності суспільного відтворення незалежно від його соціально-економічної форми. Розрізняють просте і розширене відтворення. Просте відтворення передбачає процес виробництва в незмінних масштабах, або нульове економічне зростання. Розширене відтворення пов'язано з постійним збільшенням виробництва продукції (обсяги виробництва перевищують розміри особистих потреб членів суспільства) і з процесом економічного зростання.

Економічне зростання виявляється результатом розвитку продуктивних сил під впливом науково-технічного та виробничо-технологічного прогресу. В умовах сучасної НТР технологія визначає весь механізм відтворення й економічного зростання. Сучасна технологія є як засобом збільшення продуктивності праці та ефективності виробництва, так і методом трансформації структури виробництва, розподілу і споживання на всіх рівнях суспільного відтворення.

Типи економічного зростання визначаються залежно від конкретних умов взаємодії живої і уречевленої праці, особистого і речового факторів виробництва, впливу науково-технічного прогресу.

Економічне зростання називається екстенсивним, якщо воно відбувається за рахунок залучення додаткових ресурсів і не змінює середню продуктивність праці в суспільстві. Інтенсивне зростання пов'язане із застосуванням більш досконалих факторів виробництва і технології, тобто здійснюється не за рахунок збільшення обсягів витрат ресурсів, а за рахунок зростання їх віддачі.

На практиці не існує чисто екстенсивного або суто інтенсивного типів економічного зростання. У міру розвитку продуктивних сил відбувається поступовий перехід від кількісних екстенсивних джерел економічного зростання (розширення використання робочої сили і засобів виробництва) до якісних на основі впровадження науково-технічного прогресу, його матеріалізації в основних факторах виробництва.

Можливе швидке або, навпаки, нульове і навіть негативне економічне зростання, що не завжди говорить про швидкий економічний розвиток, топтання на місці чи економічну деградацію. Структурні зміни в економіці країни можуть призвести до такої ситуації, коли стагнація чи скорочення випуску одних видів продукції через спадний або незмінний попит на них супроводжується швидким зростанням інших видів продукції.

Для розуміння сутності економічного зростання слід зупинитися на факторах, що його формують. Окрім класично визнаних факторів виробництва за теорією Ж.-Б. Сея – праці, землі та капіталу, існує більш широке коло виробничих чинників:

МАКРОЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ

– природні ресурси. У механізм економічного зростання сировинні ресурси включаються як первинні предмети праці або як сільськогосподарські угіддя. Природа, у свою чергу, бере участь у відтворювальному процесі як чинник відтворення. Вона є не тільки джерелом сировинних ресурсів, а й середовищем проживання людини. Володіння достатніми земельними, мінеральними, водними, лісовими та іншими ресурсами сприяє економічному зростанню. Проте наявність їх ще не гарантує високих темпів економічного зростання. Варто порівняти Японію (з її обмеженими ресурсами) і багату на природні ресурси Росію чи Україну, які відстають від економічно розвинених країн. Тому важливі не тільки кількість і висока якість природних ресурсів, а й раціональна організація їх ефективного використання;

– трудові ресурси. Трудовий потенціал суспільства характеризується, з одного боку, кількісними параметрами, а з іншого – рівнем кваліфікації робочої сили. При цьому слід відзначити раціональне використання трудових ресурсів. Наявність безробітних дипломованих фахівців, зайнятих на допоміжних роботах, негативно позначається на цьому показнику;

– капітал. Об'єднує всі виробничі фонди (засоби): верстатний парк, обладнання, промислові будівлі та споруди, виробничу інфраструктуру. При цьому важливо мати на увазі, що з метою стимулювання економічного зростання важливе не тільки своєчасне оновлення зношеної частини основних фондів, а й систематичне збільшення інвестицій, що підвищить частку активних фондів;

– підприємницькі здібності. На нашу думку, вони є здатністю об'єднувати економічні ресурси в єдиний процес виробництва. Підприємець виконує важке завдання прийняття основних рішень у процесі ведення підприємства. Він реалізує свій діловий інтерес (отримання прибутку) через новаторство, прагне використовувати нові технології, нові форми організації бізнесу і виробляти нові товари. Підприємницькі ініціативи ділових людей за підтримки держави сприяють економічному зростанню та ефективному функціонуванню сучасної ринкової економіки;

– науково-технічний прогрес, тобто процес створення та використання нових знань, які застосовуються в господарському житті суспільства. Науково-технічний прогрес є найважливішим джерелом економії суспільної праці і умовою економічного зростання за будь-яких соціально-економічних систем.

Оскільки наука не стоїть на місці, до основних факторів виробництва долучають ще й ряд інших, що властиві відповідній економічній системі. Так, у проєкті KLEMS, що покликаний здійснювати оцінку сукупної факторної продуктивності (Total Factors Productivity), виділено фактори проміжного споживання – матеріали, енергію та послуги, задіяні у виробництві. Також професор НДЕІ В.Ф. Беседін доповнює основний перелік фактором інфляції, що, як показали дослідження, значно впливає на номінальні показники розвитку. Також у роботах цього вченого вказується на важливість врахування

фактору проміжного споживання, що займає надто велику частку у випуску товарів і послуг (понад 55%) [9].

Фактори економічного зростання взаємопов'язані між собою.

Наприклад, праця буде більш продуктивною, якщо працівник використовує сучасне обладнання та матеріали під керівництвом висококваліфікованого менеджера. Тому точно визначити частку того чи іншого фактора економічного зростання досить складно. Більше того, всі фактори економічного зростання є комплексними, складаються з декількох менших елементів, внаслідок чого їх можна перегруповувати. Так, фактори економічного зростання можуть бути поділені на зовнішні та внутрішні. Наприклад, капітал може бути представлений іноземним (надходять в країну ззовні) і національним, тобто мобілізуються всередині країни. У структурі останнього можна виділити капітал, що використовується всередині країни і вивозиться за її межі, і т.д.

Поширений і поділ факторів на інтенсивні та екстенсивні.

До інтенсивних факторів зростання також відносяться:

– прискорення науково-технічного прогресу (впровадження нової техніки, технологій, шляхом оновлення основних фондів і т.д.);

– підвищення кваліфікації працівників;

– поліпшення використання основних і оборотних засобів;

Економічне зростання визначається також факторами попиту, пропозиції і розподілу.

До факторів попиту відносяться фактори, які підвищують сукупний попит суспільства на вироблену продукцію: заробітна плата, податкова політика держави, схильність населення до заощадження.

До факторів пропозиції відносяться кількість природних ресурсів, працездатного населення, наявність основного капіталу, рівень технології і т.д.

До факторів розподілу відносять раціональність і повноту залучення у процес виробництва природних, трудових і фінансових ресурсів країни.

У другій половині ХХ ст. теорія економічного зростання була виключно активною областю як емпіричних, так і теоретичних досліджень, що супроводжувалося появою в західній літературі безлічі публікацій, присвячених цій темі. Основоположником теорії зростання визнають Р. Солоу. У його роботах 1956 і 1957 років на основі агрегованої виробничої функції була вперше розроблена модель довгострокового економічного зростання, що підтверджується в першому наближенні реальними макроекономічними даними. У ранніх дослідженнях Солоу і Кендріка по виявленню джерел зростання продуктивності розглядається як головне джерело зростання.

Потім ця теорія була доповнена, ускладнена і перевірена в роботах Свана, Каса, Купманса та інших вчених. Основним результатом цих теорій стало твердження, що економічне зростання в довгостроковому періоді визначається технічним прогресом в його широкому розумінні. У всіх моделях технічний прогрес був заданий як екзогенний, тому моделі

давали відповіді на багато питань, окрім найголовнішого: як збільшити темпи зростання економіки.

У сучасних умовах критичного стиснення масштабів української економіки імператив економічного зростання виражається в установці на зростання ВВП. Тим самим проблема економічного зростання істотно звужується, втрачаючи безліч значущих деталей, які виходять на перший план при розширенні часового горизонту аналізу. Орієнтацію на нарощування обсягів виробництва не можна не оцінити як ретроградну, яка не відповідає уявленням про пріоритети соціально-економічного розвитку в середньостроковій і довгостроковій перспективі. Відповідно до такої орієнтації може вважатися виправданим і збільшення обсягів виробництва в сировинному секторі, яке веде до диспропорції структури вітчизняної економіки, посилює її залежність від кон'юнктури світових ринків.

Тенденція до абсолютизації темпів зростання агрегованих макроекономічних показників долається природним чином у дослідженнях довгострокового прогнозу, в рамках яких економічний розвиток розглядається в багатомірному просторі, який окрім власне економічного має й інші виміри (наприклад, демографічний – тривалість життя населення, тенденції зміни народжуваності й смертності; екологічний – зміна стану природного середовища; медико-демографічний – інтегральні характеристики стану здоров'я населення; гео економічний – зміна місця країни в системі світогосподарських зв'язків).

Таким чином, зростання агрегованих макроекономічних показників не передбачає економічного розвитку. Зростання ВВП не має бути самоціллю. Динаміка макроекономічних агрегатів є досить спрощеною кількісною характеристикою змін в економіці та суспільстві. Навпаки, різні за своїм змістом сценарії розвитку можуть породжувати подібні траєкторії обсягів ВВП.

Середньостроковий прогноз передбачає не просто нарощування обсягів виробництва та споживання, а закономірну зміну цілей, факторів, ресурсних обмежень, механізмів функціонування, типів добробуту і т.п. Це означає, що основне завдання концепції наздоганяючого розвитку полягає не в максимізації темпів економічного зростання, а в досягненні високих темпів реального наближення до кращого способу майбутнього по підмножині його найбільш важливих, пріоритетних характеристик [10].

Таким чином, у рамках середньострокового прогнозу ставиться завдання обґрунтування концепції економічної політики, формуються необхідні і достатні умови бажаної соціально-економічної еволюції. Темпи зростання ВВП (або інших макроекономічних показників) будуть природним наслідком особливостей прийнятого варіанта економічної політики, одним з аспектів його розгорнутої характеристики. В зв'язку з чим макропоказники являють собою індикатори економічного зростання, перелік та зміст яких сформовано з урахуванням досвіду макроекономічного прогнозування як в Україні, так і закордоном.

Аналіз основних індикаторів економічного зростання в різних країнах – США, Великобританії, Німеччини, Японії тощо – дозволив виділити показники, характерні для всіх зарубіжних країн (табл. 1). Слід зазначити, що окрім загальноприйнятих макроекономічних показників у розвинутих країнах, зокрема в США, широко використовуються показники настроїв в результаті опитувань як виробників, так і споживачів, такі як: індекс ділової активності Асоціації менеджерів у Чикаго, індекс ділової активності Федерального резервного банку в Атланті, індекс ділової активності Національної асоціації менеджерів, індекс настрою споживачів Мічиганського університету та індекс ділової активності Федерального резервного банку у Філадельфії, які мають значний вплив на курс національної валюти, у свою чергу, в прогнозному періоді в більшій чи меншій мірі очікується реакція ринку на їх зміни.

В Україні, як зазначалося вище, макроекономічним прогнозуванням займаються урядові організації – Держкомстат України, НБУ, Міністерство економіки, Міністерство фінансів, які публікують показники, перелік яких відрізняється як від іноземного переліку, так і між собою (табл. 2). На наш погляд, перелік показників відрізняється через цілі прогнозування, методичні підходи, а також статистичну базу, існуючу в Україні.

Узагальнивши макроекономічні індикатори економічного зростання, які можуть бути розраховані в прогнозному періоді, в роботі визначено коло показників, які в подальшому слід включити в систему середньострокового прогнозу:

Валовий внутрішній продукт (ВВП) – показник, що визначає ринкову вартість кінцевих результатів економічної діяльності всіх інституційних секторів в економіці за певний проміжок часу і характеризує взаємопов'язані аспекти економічного обороту: виробництво товарів та послуг, утворення доходів, їх кінцеве використання на споживання та нагородження [1].

ВВП може бути визначений за стадіями виробництва, розподілу (на стадії формування доходів) та кінцевого використання.

ВВП на стадії виробництва отримується, як сума валових доданих вартостей видів економічної діяльності (галузей, що виробляють товари та надають послуги) плюс чисті податки на продукти та імпорт [5].

Валова додана вартість розраховується як різниця між валовим випуском та проміжним споживанням за галузями економіки.

Випуск товарів і послуг – це вартість товарів і послуг, що є результатом виробничої діяльності одиниць-резидентів.

Проміжне споживання – це вартість всіх товарів (за виключенням споживання основного капіталу) та послуг, які використані протягом даного періоду для виробничих потреб.

ВВП на стадії розподілу являє собою загальну суму доходів господарських одиниць і населення від економічної діяльності: оплата праці з відрахуванням на соціальне страхування, податки на виробництво та імпорт (за винятком субсидій), валовий прибуток (змішаний дохід).

МАКРОЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ

Таблиця 1. Узагальнення макроекономічних індикаторів економічного зростання в зарубіжних країнах (США, Великобританія, Японія, країни єврозони)

Показники	Зміст показника
GDP – Валовий внутрішній продукт (ВВП)	Є головним індикатором, який відображає стан національної економіки. ВВП виражається у вигляді індексу по відношенню до попереднього періоду і у вигляді абсолютного значення суми цін на вироблені товари і послуги. Значення індикатора значно впливає на ринок у разі розбіжності з очікуваннями. Зростання ВВП призводить до зростання курсу національної валюти. Надаються квартальні дані і публікуються в такій послідовності: advance – provisional (revised) – final.
Consumer credit – Споживчий кредит	Відображає обсяг використання населенням системи кредиту за допомогою кредитної картки, особисте запозичення і покупки в розстрочку. Є індикатором споживчого попиту. Високе значення цього індикатора свідчить про те, що споживачі не бояться «жити в борг» для задоволення своїх матеріальних потреб. Однак цифри часто переглядаються та мають значні сезонні коливання. Наприклад, величина споживчого кредиту росте напередодні Різдва і Нового року. Здійснює обмежений вплив на ринок. Зростання значення індексу є позитивним чинником для розвитку національної економіки та призводить до зростання курсу національної валюти.
CPI – Індекс споживчих цін	Визначає зміни рівня роздрібних цін на «корзину» товарів і послуг. При розрахунку індексу враховуються ціни на імпортні товари і послуги. Індекс споживчих цін є головним індикатором рівня інфляції в країні. Значно впливає на ринок. Цей індекс аналізують разом з показником «PPI» (Індекс промислових цін). Якщо економіка розвивається в нормальних умовах, то зростання показників CPI і PPI може привести до підвищення основних процентних ставок у країні. Це, у свою чергу, призводить до зростання курсу національної валюти, оскільки збільшується привабливість вкладення коштів у валюту з більшою процентною ставкою.
CPI Core – Індекс споживчих цін без врахування продуктів харчування та енергоносіїв	Індекс споживчих цін вважається більш достовірним, якщо в ньому не враховуються харчова та енергетична галузі промисловості. Публікується разом з CPI
Current account balance – Платіжний баланс	Являє собою співвідношення між сумою платежів, що надходять з-за кордону, і сумою платежів, що йдуть за кордон. Якщо платежі, що надходять у країну, перевищують виплати іншим країнам і міжнародним організаціям, платіжний баланс є активним (позитивне сальдо), якщо ж навпаки – то пасивним (негативне сальдо). Здійснює обмежений вплив на ринок. Позитивне сальдо (або зменшення величини негативного сальдо) є сприятливим чинником для зростання курсу національної валюти.
Export – Експорт;	Показує вартісний обсяг експорту товарів і послуг за певний період часу. Носить інформаційний характер. Часто стежать за зміною в процентному відношенні до попереднього періоду і порівнюють його з аналогічною цифрою по імпорту.
Import – Імпорт;	Показує вартісний обсяг імпорту товарів і послуг за певний період часу. Носить інформаційний характер. Часто стежать за зміною в процентному відношенні до попереднього періоду і порівнюють його з аналогічною цифрою з експорту.
Industrial production – Промислове виробництво	Показує рівень зміни обсягу промислового виробництва в країні. Включає в себе обсяг випуску обробної промисловості (manufacturing output), а також враховує обсяги випуску в таких галузях, як видобуток і переробка корисних копалин, комунальне господарство. Індикатор враховує обробну і добувну промисловості, лісове господарство та виробництво електроенергії. Є одним з головних індикаторів економічного зростання, що відображає стан національної економіки. Індикатор не є визначальним для напрямку розвитку економіки, оскільки більше 60% внутрішнього валового продукту на даний час в зарубіжних країнах забезпечує сфера послуг. Значно впливає на ринок. Зростання цього показника приводить до зростання курсу національної валюти.
PPI – Індекс промислових цін	Визначає зміни рівня цін на «корзину» товарів, вироблених у промисловості. До 1978 року він називався Wholesale price index (Індекс оптових цін). Цей індекс складається з двох частин: ціни на вході (напівфабрикати, комплектуючі тощо) та ціни на виході виробництва (готова продукція). Ціна на виході включає в себе вартість робочої сили і дає уявлення про інфляцію, пов'язану зі зміною вартості робочої сили. Індекс промислових цін вважається більш достовірним, якщо в ньому не враховуються харчова та енергетична галузі промисловості (PPI excluding food and energy). При розрахунку індексу не враховуються ціни на імпортні товари і послуги. Здійснює обмежений вплив на ринок. В умовах очікування підвищення основних процентних ставок зростання його значення призводить до зростання курсу долара.
Retail sales – Роздрібні продажі	Індекс показує зміну обсягу продажів у сфері роздрібною торгівлі. Характеризує рівень споживчих витрат і попиту. Цей індикатор поділяють на: «продаж автомобілів» і «продаж всього іншого». Оскільки кількість проданих автомобілів є дуже мінливою величиною, найбільш вірну інформацію несе в собі та частина індикатора, в якій не враховується «продаж автомобілів». Значно впливає на ринок. Зростання обсягу роздрібних продажів є позитивним чинником для розвитку національної економіки та призводить до зростання курсу національної валюти.
Trade balance – Торговий баланс	Являє собою співвідношення між сумою цін товарів, вивезених за межі цієї держави, і сумою цін товарів, ввезених на територію цієї держави. Тобто різниця між експортом та імпортом. Якщо сума цін вивезених товарів перевищує суму цін ввезених, то торговий баланс є активним (позитивне сальдо), якщо ввезення перевищує вивіз – пасивним (негативне сальдо). Індекс поступово втрачає свій вплив на ринок, тому що більшого значення набувають потоки капіталів, а не товарів. У той же час зростання імпорту говорить про підвищення рівня споживання в країні, а зростання експорту – про підвищення рівня виробництва. У Великобританії прийнято окремо виділяти значення торговельного балансу з країнами не входять у Європейський Союз. Значно впливає на ринок. Позитивне сальдо (або зменшення величини негативного сальдо) є сприятливим чинником для зростання курсу національної валюти.
Unemployment rate – Рівень безробіття	Показує процентне відношення числа безробітних до загальної чисельності працездатного населення. Високий рівень безробіття, незважаючи на те що відображає високу ефективність використання робочої сили, може поставити під загрозу економічний підйом, тому що сприяє нагромадженню, а не споживанню. Індикатор дуже важливий для політиків у Німеччині і Європі (оскільки в Європі традиційно високий рівень безробіття, що викликає занепокоєння населення). Надає сильний вплив на рішення, які приймаються політиками та центральним банком. Значно впливає на ринок. Зазвичай аналіз рівня безробіття в США проводять у контексті з цифрами, що відображають величину показника Nonfarm payrolls. Наприклад, зростання значення показника Nonfarm payrolls при зростанні рівня безробіття свідчить про збільшення безробіття в сільськогосподарських галузях економіки і т.п. В умовах очікування підвищення основних процентних ставок зменшення його значення призводить до зростання курсу долара

Таблиця 2. Макроекономічні показники, що використовуються при аналізі та прогнозуванні соціально-економічного розвитку України урядовими організаціями

Держкомстат	Міністерство економіки	Міністерство фінансів	НБУ
<p>ВВП номінальний</p> <p>ВВП (у постійних цінах)</p> <p>Індекс фізичного обсягу ВВП</p> <p>Індекс промислової продукції</p> <p>Індекс обсягу сільськогосподарського виробництва</p> <p>Інвестиції в основний капітал</p> <p>Введено в експлуатацію загальної площі житла (тис. кв. м)</p> <p>Індекс продукції будівництва</p> <p>Транспорт:</p> <p>– обсяг перевезень вантажів</p> <p>– обсяг перевезень пасажирів</p> <p>Експорт товарів</p> <p>Імпорт товарів</p> <p>Індекс цін виробників промислової продукції</p> <p>Реальний наявний дохід населення, визначений з урахуванням цінового фактора</p> <p>Індекс реальної заробітної плати</p> <p>Сума невиплаченої заробітної плати</p> <p>Рівень безробіття (за методологією МОП) економічно активного населення працездатного віку в середньому за рік</p> <p>Рівень зареєстрованого безробіття, розрахований по відношенню до населення працездатного віку</p>	<p>Номінальний ВВП</p> <p>Реальний ВВП</p> <p>Споживання</p> <p>приватне</p> <p>державне</p> <p>Інвестиції</p> <p>Валове нагромадження основного капіталу</p> <p>Чистий експорт товарів та нефакторних послуг</p> <p>Валові національні заощадження</p> <p>Дефлятор ВВП (середній за рік)</p> <p>Індекс споживчих цін</p> <p>Індекс цін виробників</p> <p>Рахунок поточних операцій</p> <p>Обсяг експорту товарів та послуг</p> <p>Обсяг імпорту товарів та послуг</p> <p>Баланс доходів</p> <p>Офіційні трансферти (нетто)</p> <p>Сальдо рахунку операцій з капіталом</p> <p>Прямі іноземні інвестиції</p> <p>Обмінний курс, грн./ \$</p> <p>Всі доходи зведеного бюджету, в т.ч.</p> <p>Податок з доходів фізичних осіб</p> <p>Податок на прибуток підприємств</p> <p>Податок на додану вартість</p> <p>Акцизні збори</p> <p>Всі видатки</p> <p>Загальний баланс</p> <p>Статті фінансування: Приватизація, Внутрішнє фінансування, Зовнішнє фінансування</p> <p>Грошова база</p> <p>Грошова маса (М3)</p> <p>Середньозважена середньорічна ставка за кредитами комерційних банків в національній валюті, %</p> <p>Міжнародні резерви НБУ, \$ млн.</p> <p>Населення, млн. осіб.</p> <p>Чисельність зайнятого населення віком 15–70 років, млн. осіб</p> <p>Рівень зайнятості, у % до населення віком 15–70 років</p> <p>Чисельність безробітного населення віком 15–70 років за методологією МОП, млн. осіб</p> <p>Рівень безробіття, у % до економічно активного населення віком 15–70 років</p> <p>Середньомісячна заробітна плата працівників, грн.</p> <p>Наявні доходи населення, млн. грн.</p> <p>Реальні наявні доходи населення, % зміна до попереднього року</p>	<p>Валовий внутрішній продукт:</p> <p>– номінальний;</p> <p>– відсотків до попереднього року.</p> <p>Індекс споживчих цін (грудень до грудня попереднього року)</p> <p>Індекс цін виробників промислової продукції (грудень до грудня попереднього року)</p> <p>Прибуток прибуткових підприємств</p> <p>Фонд оплати праці найманих працівників і грошового забезпечення військовослужбовців Середньомісячна заробітна плата працівників:</p> <p>номінальна;</p> <p>номінальна, скоригована на індекс споживчих цін, відсотків до попереднього року.</p> <p>Продуктивність праці, відсотків до попереднього року</p> <p>Кількість зайнятих економічною діяльністю віком 15–70 років (у середньому за рік).</p> <p>Рівень безробіття, за методологією МОП;</p> <p>Сальдо торговельного балансу, за методологією ПБ.</p> <p>Експорт товарів і послуг: \$ млн.;</p> <p>відсотків до попереднього року.</p> <p>Імпорт товарів і послуг: \$ млн.;</p> <p>відсотків до попереднього року.</p>	<p>Випуск товарів та послуг</p> <p>Проміжне споживання</p> <p>Валовий внутрішній продукт: номінальний;</p> <p>реальний, до відповідного періоду попереднього року, %;</p> <p>індекс-дефлятор, %</p> <p>Обсяг реалізованої промислової продукції</p> <p>Індекс промислової продукції, до відповідного періоду попереднього року, %</p> <p>Обсяг продукції сільського господарства</p> <p>Інвестиції в основний капітал</p> <p>Обсяг роздрібного товарообороту</p> <p>Індекс споживчих цін, %</p> <p>Індекс цін виробників промислової продукції, %</p> <p>Зайняте населення, тис. осіб</p> <p>у віці 15–70 років – усього</p> <p>у тому числі: працездатного віку (15–54, 15–59)</p> <p>Чисельність громадян, зареєстрованих як безробітні, тис. осіб</p> <p>Рівень безробіття (на кінець періоду), %</p> <p>Доходи населення – усього</p> <p>Номінальні</p> <p>Наявні</p> <p>реальні наявні, % (з урахуванням інфляції)</p> <p>Витрати населення (без заощаджень)</p> <p>Заощадження населення</p> <p>Середньомісячна номінальна заробітна плата працівників, грн.</p> <p>Темпи зростання/зниження середньомісячної номінальної заробітної плати, %</p> <p>Індекс реальної середньомісячної заробітної плати працівників, %</p> <p>Державний бюджет:</p> <p>– Доходи</p> <p>– Видатки</p> <p>повернення кредитів до Державного бюджету та надання кредитів із Державного бюджету</p> <p>дефіцит (–), профіцит (+)</p> <p>Зведений бюджет</p> <p>– Доходи</p> <p>– Видатки</p> <p>повернення кредитів до Зведеного бюджету та надання кредитів із Зведеного бюджету</p> <p>дефіцит (–), профіцит (+)</p> <p>Сальдо поточного рахунку платіжного балансу</p> <p>Експорт товарів та послуг</p> <p>\$ млн.</p> <p>у % до ВВП</p> <p>Імпорт товарів та послуг:</p> <p>– \$ млн.</p> <p>– у % до ВВП</p> <p>Валовий зовнішній борг, на кінець періоду:</p> <p>– \$ млн.;</p> <p>– у % до ВВП.</p> <p>Офіційні резервні активи, на кінець періоду млн. дол. США</p> <p>Офіційний курс до долара США, на кінець періоду грн. за \$100</p>

Джерело: побудовано за [11–14].

ВВП на стадії кінцевого використання визначається за підсумком компонентів його кінцевого використання. До кінцевих витрат належать: витрати на кінцеве споживання продуктів та послуг, валове нагромадження основного капіталу, зміна запасів матеріальних оборотних коштів, сальдо експорту–імпорту.

Розрахунок ВВП за методом кінцевого використання надає характеристику сукупності кінцевих витрат за напрямками: кінцевих споживчих витрат домашніх господарств; некомерційних організацій, що обслуговують домашні господарства; кінцевих споживчих витрат сектору загального державного управління (індивідуальних і колективних); валового капіталоутворення (валового нагромадження основного капіталу та зміни запасів матеріальних оборотних коштів), сальдо експорту–імпорту.

Розрахунки ВВП здійснюються у номінальному і реальному обчисленні за відповідні періоди.

Номінальний ВВП (ВВП_н) характеризує вартість вироблених товарів і послуг за даний період у поточних цінах.

Для порівняння обсягів ВВП за різні роки використовується реальний ВВП (ВВП^р), який відображає зміни фізичних обсягів виробництва продукції для кінцевого використання, що оцінена в цінах базового року.

Розрахунки динаміки ВВП можуть здійснюватися також і в індексному вигляді за допомогою індексів фізичного обсягу та дефлятора.

Індекс фізичного обсягу виробництва (ІФО) є відносним показником, що відображає зміну обсягів виробництва в порівнянні з попереднім (базовим) періодом. Цей індекс відображає зміни тільки фізичного обсягу виробленої продукції і не пов'язаний зі змінами цін.

Індекс–дефлятор ВВП (I_{деф}) визначається як співвідношення номінального та реального ВВП за певний проміжок часу. Він є мірилом інфляції, що спостерігалася протягом періоду, ціни якого прийнято за базові для обрахунку реального ВВП.

Обрахунок індекса–дефлятора ВВП базується на інформації про оптові і споживчі ціни товарів та послуг, які виробляються у країні і розраховується виходячи із співвідношення впливу зміни індексів оптових та споживчих цін на зміну ВВП.

Індекс оптових цін (ІОЦ) враховує зміну вартості незмінного за структурою кошика товаровиробників і характеризує динаміку цін на промислову продукцію.

Інфляція (як економічне явище) – це процес знецінення грошей, який виявляє себе через зростання цін. При цьому відбувається переповнення каналів грошового обігу масою надлишкових паперових грошей, що викликає їх знецінювання, зростання цін на предмети першої потреби, зниження валютного курсу, падіння реальної заробітної плати.

У практиці інфляція, або індекс споживчих цін (ІСЦ), розраховується через зміну середніх цін фіксованого набору товарів та послуг, які найбільше споживаються населенням.

Встановлення набору товарів–представників і питомої ваги їх споживання відбувається на основі обстеження бюджетів сімей.

Бюджет – це план утворення і використання фінансових ресурсів для забезпечення функцій, які здійснюються органами державної влади України. Зведений бюджет України складається з сукупності Державного бюджету України, республіканського бюджету Автономної Республіки Крим та місцевих бюджетів.

Доходна частина бюджету утворюється від сплати юридичними і фізичними особами податків, зборів та інших обов'язкових платежів, надходжень з інших джерел, встановлених законодавством.

Видатки бюджету включають всі платежі, що не повертаються, тобто фінансування народного господарства, соціально–культурних заходів і науки, органів державної влади і управління, національної оборони, зовнішньоекономічної діяльності та ін.

Бюджетний дефіцит – це перевищення видатків бюджету над його доходами. Джерелами покриття бюджетного дефіциту можуть бути внутрішні кредити (наприклад, Національного банку України) і зовнішні джерела фінансування. Перевищення доходів бюджету над видатками є бюджетним профіцитом.

Грошова маса (M) – це кількість грошей, які перебувають в обігу. Вона характеризується такими складовими:

M_0 – готівка поза банками;

$M_1 = M_0 +$ депозити до запитання та кошти на поточних і розрахункових рахунках підприємств і організацій;

$M_2 = M_1 +$ строкові вклади та депозити в іноземній валюті;

$M_3 = M_2 +$ кошти клієнтів за трастовими операціями комерційних банків.

Грошова база – це сума коштів, що складається з готівки поза банками (M_0) та резервів комерційних банків, що складаються з готівки в касах (сейфах) банків та коштів комерційних банків на розрахункових, депозитних і резервних рахунках в НБУ.

Ставка рефінансування (i) – облікова ставка, по якій НБУ рефінансує комерційні банки. Вона є найважливішим елементом опосередкованого регулювання Національним банком України (НБУ), грошових і кредитних відносин у країні та є офіційною обліковою ставкою.

На основі облікової ставки НБУ встановлюються річні відсоткові ставки за кредитами та депозитами комерційних банків. Ці ставки поділяються на максимальні, мінімальні та середньозважені.

Вказана вище облікова ставка використовується при наданні комерційним банкам кредитів, які НБУ надає як за рахунок власних кредитних ресурсів, так і за рахунок кредитної емісії.

Грошова емісія – це випуск в обіг грошей, акцій, облігацій та інших боргових зобов'язань. Межі кредитної емісії НБУ визначаються потребами уряду, Мінфіну України під дефіцит державного бюджету, для покриття внутрішнього державного боргу та купівлі валюти в офіційний валютний резерв.

Швидкість грошового обігу – це кількість оборотів, що роблять гроші за один рік, щоб забезпечити певний рівень економічної діяльності, який приблизно визначається номі–

нальним ВВП. Таким чином, швидкість грошового обігу – це відношення номінального ВВП до кількості грошей в обігу.

Обмінний курс гривні відносно долара США – це вартість \$1, виражена в національній валюті України. Цей показник встановлюється НБУ по результатах торгів на УМВБ, і його зміна залежить від збалансованості попиту і пропозиції валюти на цих торгах.

Трудові ресурси – це частина населення, яка, завдяки сукупності фізичних і духовних здібностей, здатна трудитися.

Трудові ресурси включають:

- працездатне населення у працездатному віці;
- осіб пенсійного віку, що зайняті у народному господарстві;
- підлітків (до 16 років), що зайняті у народному господарстві.

Чисельність зайнятих – у відповідності із діючим законодавством про працю до цієї категорії відноситься населення, яке має самостійний заробіток у вигляді грошових та інших доходів.

Це працівники підприємств і установ усіх форм власності; зайняті індивідуально – трудовою діяльністю; ті, що працюють в особистому підсобному господарстві; учні, що навчаються з відривом від виробництва; військовослужбовці та інші, що у відповідності з існуючою класифікацією відносяться до підприємців – індивідуалів.

Даний показник характеризує стан ринку праці і потребу в робочій силі.

Зайняті у галузях економіки – це та частина зайнятого населення, яка працює на підприємствах і в установах в галузях по виробництву товарів усіх форм власності (включаючи зайнятих в особистому підсобному господарстві), а також в галузях, що надають послуги.

Цей показник характеризує галузеві пропорції зайнятого населення, перерозподіл робочої сили між галузями та секторами економіки, потребу галузей у працівниках з урахуванням темпів виробництва і продуктивності праці. Він є складовою частиною при розрахунках валового внутрішнього продукту, національного доходу, фонду заробітної плати.

Безробітні – згідно із Законом України «Про зайнятість населення» безробітними є працездатні громадяни працездатного віку, які з незалежних від них причин не мають заробітку або інших передбачених чинним законодавством доходів через відсутність належної роботи, зареєстровані у державній службі зайнятості, дійсно шукають роботу та здатні приступити до праці.

Рівень безробіття – це відношення кількості офіційно зареєстрованих безробітних до працездатного населення у працездатному віці.

Середньомісячна заробітна плата – це винагорода, обчислена, як правило, у грошовому виразі, яку за трудовим договором власник або уповноважений ним орган виплачує працівникові за виконану ним роботу. Середньомісячна (за рік) заробітна плата робітників і службовців у галузях економіки визначається шляхом ділення суми нарахованого фонду оплати праці за рік на середньорічну кількість робітників і службовців та 12 місяців.

Платіжний баланс – співвідношення між сумою грошових надходжень, отриманих країною з – за кордону, і сумою платежів за кордон протягом певного періоду. До платіжного балансу входять розрахунки по зовнішній торгівлі, доходи від капіталовкладень за кордоном, торгівлі ліцензіями, за фрахтування та обслуговування кораблів, туризм, утримання торгових та дипломатичних представництв за кордоном, грошові перекази окремих осіб, виплати іншим країнам за позики та інше. Сальдо платіжного балансу покривається вивозом або ввозом іноземної валюти, золота, збільшенням або скороченням іноземної заборгованості.

Таким чином, окреслене коло показників цілком відображає всі стадії економічного обороту, крім того, охоплює всі блоки, що можуть бути включені в середньострокову модель прогнозу (реальний сектор, зовнішньоекономічний, грошово-кредитний, бюджетний, ціновий, соціальний), відображають наслідки здійсненої економічної політики, які мають бути закладені в прогноз для формування варіантів розвитку в залежності від змісту державної політики, що змінюватиметься в перспективному періоді, також вони відповідають наявній статистичній базі, що є суттєвим фактором забезпечення якісних прогнозних розрахунків.

Висновки

У рамках середньострокового прогнозу ставиться завдання обґрунтування концепції економічної політики, формуються необхідні і достатні умови бажаної соціально-економічної еволюції. Темпи зростання ВВП (або інших макроекономічних показників) будуть природним наслідком особливостей прийнятого варіанту економічної політики, одним з аспектів його розгорнутої характеристики. В зв'язку з цим макропоказники являють собою індикатори економічного зростання, перелік та зміст яких сформовано з урахуванням досвіду макроекономічного прогнозування як в Україні, так і за кордоном.

Отримання якісних прогнозних даних в подальшому потребує розробки інструментарію формування залежностей цих показників та їх обґрунтування з точки зору економічної логіки та вимірюваності.

Список використаних джерел

1. Прогнозування і розробка програм: Метод. посіб. / В.Ф. Беседін та інші; [за ред. В.Ф. Беседіна]. – К.: Наук. світ, 2000. – 468 с.
2. Швайка Л.А. Державне регулювання економіки. Навч. пос. / Л.А. Швайка. – К.: Знання, 2006. – 435 с.
3. Окампо, Хосе Антонио (2002) «Структурная динамика и экономический рост в развивающихся странах». Нью-Йорк: Рабочие доклады Университета Нью Скул. [Електрон. режим доступу]: http://www.newschool.edu/cepa/events/papers/workshop/ocampo_200402.pdf
4. Лавров Е.И. Экономический рост: теории и проблемы / Е.И. Лавров, Е.А. Капогузов [Учебное пособие]. – Омск: Изд-во ОмГУ – 2006. – 214 с.

5. Моторин Р.М. Система національних рахунків / Р.М. Моторин, Т.М. Моторина: Навч. посібник. – К.:КНЕУ, 2001. – 336 с.

6. Национальная экономика: учебник / Под ред. П.В. Савченко. – М.: Экономистъ, 2005. – 813 с.

7. Бегг Д., Фишер С., Дорнбуш Р. 32.4/5. Moderate Keynesians, Extreme Keynesians // Economics. – 8. – The McGraw Hill Companies, 2005. – С. 557 – 560. – 674 с.

8. Gwartney J. D. Supply-Side Economics (англ.) // The Concise Encyclopedia of Economics and Liberty.

9. Беседін В.Ф. Декомпозиція економічного зростання за факторами виробництва / В.Ф. Беседін //

10. Ксенофонтов М.Ю. Теоретические и прикладные аспекты долгосрочного прогнозирования

11. <http://www.bank.gov.ua/Statist/elbul.htm>

12. Постанова від 11 серпня 2010 р. №701 Про схвалення основних прогнозних макропоказників економічного і соціального розвитку України на 2011 рік: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=701-2010-%EF%3Cb>

13. Україна: перспективи розвитку. Консенсус-прогноз // Міністерство економіки України, Департамент макроекономіки, Проект Цілі Розвитку Тисячоліття – Україна, Липень–2010. – 30 с.

14. Держкомстат України <http://www.ukrstat.gov.ua/>

О.М. ТКАЧУК,

д.е.н., професор, Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ,
А.А. САВРАСОВА,

к.е.н., доцент, Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ

Формування концепції конкурентоспроможності України в міжнародних економічних умовах

У статті досліджено фактори, що впливають на формування концепції конкурентоспроможності України в міжнародних економічних умовах, їхню роль та вплив на підвищення конкурентоспроможності підприємств, регіонів, країни в цілому. Розглядаються економічні, соціальні та технологічні фактори впливу, а також враховується конкурентна ситуація на ринку, правове забезпечення купівлі-продажу товарів, послуг, природні явища тощо.

Ключові слова: конкурентоспроможність підприємств, регіонів; міжнародні економічні умови; чинники зовнішнього та внутрішнього середовища.

В статье исследованы факторы, влияющие на формирование концепции конкурентоспособности Украины в международных экономических условиях, их роль и влияние на повышение конкурентоспособности предприятий, регионов, страны в целом. Рассматриваются экономические, социальные и технологические факторы влияния, а также учитывается конкурентная ситуация на рынке, правовое обеспечение продажи товаров, услуг, природные явления и т.д.

Ключевые слова: конкурентоспособность предприятий, регионов, международные экономические условия; факторы внешней и внутренней среды.

The article explores the factors that influence the formation of the concept of Ukraine's competitiveness in the international economic conditions, their role and impact on the competitiveness of enterprises, regions and the whole country. Economic, social and technological factors of influence are considered. The competitive market situation, legal regulation of sale of goods, services, natural events and the like are taken into consideration.

Keywords: competitiveness of enterprises and regions; international economic conditions, factors of external and internal environment.

Постановка проблеми. Необхідність стратегічного підходу до формування концепції конкурентоспроможності України в міжнародних економічних умовах є передумовою підвищення добробуту її громадян та створення сприятливого середовища стабільного розвитку для наступних поколінь українців.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Найбільш значимі дослідження міжнародної конкуренції і теорії конкурентних переваг країн, регіонів і чинників, які визначають конкурентоспроможність, були зроблені авторитетними економістами А. Андерсеном [6], К. Гамільтоном [9;15], Б. Гардінером [12], Дж. Діксоном [9;15], Р. Камагні [7], Р. Мартіном [12], М. Портером [17], К. Прахаладом [1], В. Рамасвами [1], П. Тайлером [12], Т. Тодоровим [4] та багатьма іншими. Дослідженню теоретичних основ забезпечення інноваційного лідерства суб'єктів міжнародних економічних відносин присвячені праці зарубіжних дослідників Б. Лундвалла [16], Р. Нельсона [10], К. Фрімена [10] та інших. Проблеми забезпечення конкурентоспроможності національних регіонів і нарощення економічного потенціалу останніх активно досліджуються в працях багатьох вітчизняних економістів.

Метою статті є вивчення впливу економічної політики України на розвиток рівня конкурентоспроможності підприємств, регіонів, країни в цілому та подальше застосування необхідних чинників для формування конкурентоспроможного середовища з метою підвищення рівня життя населення країни та створення сприятливої атмосфери стабільного розвитку наступних поколінь українців.